

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-1.13>**А. В. Шевчук**аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ПРИВАТНИХ ШКІЛ АВСТРАЛІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті зроблено огляд історії становлення та розвитку релігійних шкіл Австралії у другій половині ХХ століття, проаналізовано особливості їх створення та фінансування, а також виявлено головні чинники, які сприяли зростанню кількості приватних закладів такого типу за цей період. Вказано на необхідність і важливість державного регулювання та створення необхідних умов для відкриття та функціонування приватних шкіл, а також впровадження системи фінансування недержавних закладів, що позитивно вплинуло на діяльність шкіл, заснованих релігійними організаціями.

Визначено головні причини зацікавленості батьків в існуванні приватних шкіл, що полягають не тільки в релігійній приналежності, а й у таких освітніх умовах, як індивідуальний підхід до учнів, що допомагає виявити та розвинути особистісний потенціал, важливість фахових якостей учителя та особливості шкільного середовища. Зазначено важливу роль закладів такого типу в задоволенні очікувань та потреб батьків, які полягають у використанні холістичного принципу виховання їхніх дітей, створенні сприятливих умов для гармонійного розвитку та передачі цінностей. Наголошено на важливості використання аксіологічного аспекту в освітній діяльності та актуальності ціннісно орієнтованого навчання та виховання учнів для суспільства. Звернено увагу на негативні наслідки відмови від аксіологічного принципу навчання в школах Австралії, що полягали в наданні освіти, незалежної від цінностей. Доведено, що виховання в дітях загальноновизнаних цінностей під час отримання ними освіти має велике значення для становлення гідної громадянської свідомості та суспільної позиції, а приватні релігійні школи є однією з дієвих можливостей побудови такого освітнього простору. Зазначено, що виховання цінностей – це питання громадянської відповідальності, яка лежить одночасно на сім'ї, школі та суспільстві загалом, і кожній державі для продовження свого існування та розвитку необхідні певний набір і культивування основних цінностей.

Автором проведено порівняння зі станом приватної освіти України, доведено, що досвід приватних шкіл Австралії може бути цінним для розвитку недержавного освітнього сектора України в сучасних умовах на етапі реформування та пошуку тих форм та методів, які відповідатимуть стану суспільства, його викликам та потребам.

Ключові слова: Австралія, приватні школи, релігійні школи, фінансування релігійних шкіл, моральні цінності, холістичний підхід, аксіологічний аспект.

Постановка проблеми. Як відомо, однією з необхідних передумов якісного та динамічного розвитку будь-якої освітньої системи є різноманітність та варіативність типів, видів та форм закладів освіти, які допомагають швидше реагувати на зміни в суспільстві та потреби батьків і учнів як безпосередніх та активних учасників освітнього процесу. Саме задоволення сподівань цих учасників освітнього процесу можна визначити одним із ключових чинників, що впливають на розвиток освіти. Прикладом такого підходу і цінним досвідом є австралійська освіта, де приватні заклади становлять понад третину від кількості усіх шкіл. Хоча історія становлення сфери релігійної освіти Австралії була досить складною і містить приклади як відмови в наданні державою всіх необхідних умов для розвитку, так і підтримки у відкритті та розвитку приватних шкіл. Віднедавна приватні заклади України отримали фінансову підтримку від держави для своєї діяльності, що може спричинити зростання кількості шкіл такого

типу, тому в цій ситуації досвід австралійської системи освіти може бути особливо цінним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наявність приватних освітніх закладів в освітньому просторі України веде до необхідності фундаментальних та прикладних методологічних досліджень у сфері недержавної освіти. Проте з огляду на той факт, що існування приватних закладів залишається новим і непоширеним явищем, залишаються непроаналізованими досить важливі питання, зокрема, засади розвитку приватних шкіл, їх вплив на суспільні процеси, місце в освітній системі. Нині є невелика кількість досліджень та публікацій на цю тему. Розвідки окремих аспектів, проведені вченими В. Алфімовим, Л. Калініною, Б. Чижевським, Т. Цукановою, здійснювалися зазвичай у контексті наукових досліджень із загальної педагогіки. У роботах В. Жуковського, Т. Лукиної, Л. Паращенко, О. Радченко, О. Сенчук розглянуті актуальні питання, які безпосередньо пов'язані з діяльністю приватних закладів освіти.

У результаті аналізу системи сучасної освіти та ознайомлення із працями українських вчених, що стосуються приватного сектора, робимо висновок, що ця тема залишається новою, мало вивченою і потребує подальшого дослідження.

Мета статті полягає в розкритті особливостей створення приватного сектора релігійних шкіл Австралії в другій половині ХХ століття для вивчення та залучення досвіду країни в процес розвитку приватних релігійних шкіл України.

Виклад основного матеріалу. Сучасна українська освіта знаходиться на етапі реформування та пошуку тих форм та методів, які відповідатимуть нинішньому стану суспільства, його викликам та потребам. У цьому процесі важливим є як вивчення та запозичення досвіду інших країн, так і його переосмислення з огляду на особливості нашого середовища. У контексті цього у статті буде висвітлюватися саме освіта в Австралії, країні, яка географічно і культурно відрізняється від України, але водночас ми можемо перейняти цінний та корисний досвід, взявши до уваги історію та сучасний стан австралійської освіти, особливо, якщо йдеться про приватний сектор, адже Австралія має високу частку таких шкіл в освітньому просторі. Звичайно, порівняння може здатися неактуальним через низький відсоток приватних шкіл в Україні, але варто враховувати той факт, що в Україні приватні школи отримали право на державну субвенцію, що може сприяти зростанню кількості закладів такого типу. Спрогнозувати, наскільки великим буде це збільшення, важко, адже всесвітній досвід говорить про те, що навіть великі корпорації у високорозвинутих країнах не поспішають вкладати свої кошти в освіту, оскільки розвиток залежить від людського та інтелектуального капіталу і найбільші витрати школи – це заробітна плата, тому спроможність підвищити ефективність та отримати прибуток за таких умов є обмеженою. З огляду на зазначені фактори, одна з особливостей австралійської системи освіти є досить закономірною в такому контексті і полягає в тому, що державна політика, яка активно сприяє утворенню та фінансовій підтримці недержавних шкіл, не призвела до помітного збільшення кількості чи типу світських недержавних закладів освіти, з одного боку, але створила сприятливі умови для зростання кількості закладів освіти, заснованих релігійними конфесіями, – з іншого. Очевидно, найголовніша причина цього полягає в тому, що релігійні організації – це єдині соціальні інститути, які мають фінансовий та людський капітал, аби інвестувати час та кошти, необхідні для створення нової школи. Оскільки рівень фінансування недержавних шкіл залишається на нижчому рівні порівняно з державними закладами освіти, приватним школам доводиться покривати різницю або через діяльність зі збору коштів, або

отримуючи батьківську плату. Саме тому 94% приватних шкіл Австралії мають релігійну приналежність. Це приблизно 33% усіх шкіл, що є доволі високим показником, якщо порівнювати співвідношення релігійних шкіл і світських за міжнародними мірками [1]. Для порівняння, релігійні школи охоплюють 68% всіх приватних шкіл у США, але це становить майже 10% всіх шкіл; у Швеції 13% приватних шкіл, це менше ніж 2% від усіх шкіл; в Англії найбільш релігійні чи основані на вірі школи класифікуються як підтримані державою заклади і охоплюють 33% цього сектора, загалом понад 6800 шкіл. Тому в цій статті ми звернемо увагу саме на цю особливість австралійської освіти, акцентуючи на релігійних школах. Релігійними в контексті цієї статті ми будемо називати заклади освіти, які мають державну ліцензію на звершення своєї діяльності та засновані конфесіями.

Досліджуючи історію становлення освіти на цьому континенті, ми помітили, що першими школами Австралії були християнські школи, засновані Англійською церквою у штаті Новий Південний Уельс у перші дні британського поселення наприкінці 1700-х років. Школи, керовані іншими конфесіями, стали з'являтися в наступні десятиліття. Було також кілька приватних комерційних шкіл, які навчали хлопчиків середніх класів, та школи, які навчали дівчаток етикету, мистецтва та г'єчних манер. Тому спроба у 1820-х роках створити неконфесійні національні школи для всіх учнів була засуджена католицькою та англійською церквами. Через це благодійні школи, засновані та керовані релігійними деномінаціями, залишилися основними провайдерами освіти до 1840-х років, коли була встановлена подвійна система релігійних та державних шкіл. Варто зазначити, що в 1872 році Вікторія стала першим австралійським штатом, який прийняв закон про безплатну державну освіту; інші штати зробили це протягом наступних двох десятиліть. Деякі із них припинили фінансування релігійних шкіл, як тільки відкрилися нові державні заклади. Католицька церква найбільш різко протистояла світській державній освіті і продовжувала засновувати та утримувати власні школи, зазнаючи великих фінансових навантажень майже протягом століття. Ситуація почала змінюватися у другій половині ХХ століття, коли державна допомога була відновлена в 1964 році, спочатку у формі ґрантів на покращення педагогічної майстерності вчителів. До кінця 1960-х років федеральні уряди та керівництво штатів забезпечували часткове періодичне фінансування недержавних шкіл.

Така підтримка штату або федеральне фінансування неурядових шкіл тривали певний час у різних формах, доки уряд наприкінці 90-х років не ініціював дві важливі зміни: 1) скасував обмежувальні вимоги держави щодо відкриття нових

шкіл, таким чином значно полегшивши процес відкриття та функціонування приватних закладів; 2) впровадив нову систему фінансування недержавних шкіл, що дало змогу багатьом приватним освітнім закладам отримати значне збільшення фінансування.

Ці дві реформи уможливили створення порівняно недорогих приватних закладів, переважно ісламських шкіл та християнських шкіл. Ці заклади були швидко заповнені дітьми із сімей, які раніше були фінансово неспроможні дозволити собі подібне. Такі школи, які були незалежними та керованими місцевими релігійними громадами, часто розпочинали свою діяльність як дуже малі заклади, учнями яких були в основному діти з церковних сімей, що є, до речі, характерною ознакою сучасних українських шкіл такого типу. Однак не всі сім'ї, які вибрали такі школи, обов'язково були християнськими або належали до певної конфесії. Дані проведених опитувань показують, що, хоча батьки безсумнівно погоджувалися з етичними принципами та цінностями школи, віддаючи дітей у такі заклади, основною причиною була не тільки релігійна приналежність школи, а інші фактори, на яких ми хочемо зосередити увагу.

Наприклад, дослідження, проведені Асоціацією незалежних шкіл Квінсленду (AISQ) у 1999 році, показують, що в градаційному переліку причин вибору школи батьки визнали релігійну приналежність 20-ю з 30 факторів, що вплинули на вибір незалежної школи. Причому цей чинник мав високий показник у разі вибору початкових шкіл, тоді як вибір середніх шкіл базувався на «кращих умовах для розвитку можливостей їхніх дітей», що є наслідком «кращого академічного рівня» [2].

В інших дослідженнях релігійна приналежність також є важливою, але здебільшого поступається власне освітнім чинникам, таким як холістичний підхід до навчання дітей, рівень підготовки вчителя, а також особливості шкільного середовища. У деяких опитуваннях релігійна приналежність є вагомою підставою вибору, але здебільшого вона не більша за такі освітні фактори, як акцент на розвитку потенціалу кожної дитини, якості вчителя та характеристика шкільного середовища (наприклад, дисципліна та безпека). Можливо, причиною того, що релігія визначається як менш важливий чинник вибору приватної школи, є згаданий приклад, що майже всі недержавні школи є релігійними, в яких цьому елементу завжди приділяється відповідна увага. Тому, виявляючи бажання перевести дітей у приватну школу, батьки приймають як належне її релігійну основу і звертають більше уваги на інші фактори. Але незаперечним залишається той факт, що незалежно від власного віросповідання дедалі більша кількість австралійських батьків бажає навчати та виховувати дітей саме в релігійних закладах освіти.

У результаті цих спостережень можемо із впевненістю наголосити на тому, що політика щодо фінансування та регулювання діяльності приватних шкіл тільки частково пояснює зростання незалежного шкільного сектора в австралійській освітній системі. Державна політика дозволяє або полегшує вибір недержавної школи, але саме батьки приймають остаточне рішення. Тенденція, що дедалі більше батьків активно вибирають недержавні школи, часом продовжуючи нести значні особисті фінансові витрати, свідчить про те, що є інші вагомі підстави. Саме ці причини зростання недержавних шкіл в Австралії детально обговорювали різні дослідники та вчені.

До прикладу, Е. Поттс, викладач освіти в університеті Аделаїди, виділяє шість факторів, що пояснюють тенденцію руху від державних шкіл до недержавних шкіл у 90-х роках ХХ століття: 1) імміграційний процес створив культурно неоднорідне суспільство, в якому всі групи прагнули зберегти свою ідентичну культуру та цінності; 2) сім'ї з високими вимогами до академічного рівня не були задоволені егалітарним характером державної школи; 3) радикальні дії з боку профспілок вчителів, які боролися за свої права та вищу оплату їх праці, недобре відбилися на стані державних шкіл; 4) батьків не задовольняв низький рівень власного голосу та відповідальності, який був характерним для високоцентралізованих державних шкіл; 5) батьки були позбавлені вибору серед державних шкіл через існування так званих «зон зарахування», згідно з якими дитина має відвідувати освітній заклад тільки в районі свого проживання; 6) існування класів із високою кількістю недисциплінованих учнів формувало в батьків бажання шукати більш безпечне середовище для своїх дітей [3].

Поєднання всіх цих ключових факторів створило такі обставини, в яких батьки були вимушені відмовитися від державних шкіл, щоб шукати альтернативу. Але картина не буде повною, якщо ми не звернемо уваги на ті чинники, які зробили привабливими для батьків саме приватні школи.

Враховуючи наведені вище дані, які не дають права стверджувати, що релігія була основним фактором, що вплинув на зростання кількості приватних шкіл, звернемо увагу на думку А. Баркана, який стверджує, що велике значення мають «цінності», а не релігія сама по собі, наголошуючи, що перехід до релігійних шкіл став більш інтенсивним, коли багато державних шкіл почали відходити від зобов'язань щодо «формування характеру» учнів. Раніше ці школи ставили за ціль виховання таких цінностей, як самодисципліна, повага до авторитету та самостійність, тому Баркан, звертаючи увагу на аксіологічний підхід, вважає, що саме тому дедалі більша кількість батьків почала вибирати релігійні школи, продов-

жуючи приділяти цьому велику увагу [4, р. 45–52]. Для австралійської освіти другої половини ХХ століття була характерною відмова від аксіологічної моделі, внаслідок цього виник рух за витіснення цінностей, спричинений результатами певного уявлення щодо співвідношення самих цінностей із релігією. Було заявлено, що заклади освіти мають надавати освіту, нейтральну до цінностей, як відповідь на полікультурність, демократичність суспільства, відділення держави від церкви у сфері освіти, а також реакцію на появу нових освітніх парадигм. Це було пов'язано із секуляризацією шкіл, збільшенням культурного різноманіття, експериментами з формування характеру молодого покоління і спробами вирішити ціннісну кризу суспільства. Внаслідок цього традиційні християнські цінності були зневажені, а будь-які спроби їх виховання сприймалися як нав'язування релігійності й у світській освіті активно блокувалися. Тому, коли наприкінці ХХ століття стали очевидними результати витіснення цінностей з освіти, виник рух за повернення «застарілих цінностей», який набував дедалі більшої підтримки. Нині дедалі більша кількість науковців підкреслює необхідність цілеспрямованої і добре продуманої роботи щодо формування цінностей. Більшість педагогів переконані в тому, що є певне ядро, що складається із загальноновизнаних цінностей, які варто виховувати незалежно від культури людини, її релігійних переконань чи інших відмінностей [5, с. 10–19]. Адже цінності – це своєрідний клей, який ніби поєднує воедино людей, які так різняться один від одного, тому будь-яке суспільство без загальноприйнятих цінностей може опинитися перед небезпекою розпаду.

Саме проблема виховання цінностей, яка завжди приваблювала науковців, набула нині, на нашу думку, особливого значення в контексті кризи, яка охопила всі сторони українського суспільства. У сучасних умовах відповідної уваги потребує виховання нового покоління, в якому важливу роль буде відігравати процес передачі ключових християнських моральних цінностей, які є найбільш стійкими та універсальними, непідвладними певній політичній та ідеологічній кон'юктурі. Увага до цього питання означає, що «сучасне українське суспільство поступово підходить до визнання й освоєння етичних основ християнських цінностей, від яких воно було штучно відлучене протягом багатьох десятиліть, а в більшості людей навіть було сформоване різке негативне ставлення до них» [6, с. 50].

Адже саме наше суспільство мало нагоду безпосередньо переконатися, що вилучення християнських цінностей із життя народу або певної країни негативно впливає на всі сфери його життя. Церква відповідно до своєї суті має бути відокремлена від держави, але зовсім не обов'язково

це має означати її ізоляцію від багатой спадщини морально-етичних та духовних цінностей. Крім того, щоби будь-яке суспільство могло продовжувати існувати та розвиватися, необхідний певний набір та культивування основних цінностей. Враховуючи контекст цієї статті, варто погодитися з твердженням, що школа «має стати тим простором, де цінності переосмислюються і переформатуються не лише для школярів, але і для цілого суспільства» [7].

Висновки і пропозиції. Отже, результати дослідження збільшення кількості приватних релігійних шкіл Австралії у другій половині ХХ століття говорять про те, що релігія не є єдиним чинником, що впливав на цей процес. Хоча релігійні школи домінують у недержавному шкільному секторі, численні опитування батьків свідчать, що релігія, як правило, є одним із факторів у широкому переліку причин вибору школи. Переважають дисципліна, якість освіти та можливості школи розвивати потенціал дитини. В інших дослідженнях релігійна приналежність також є важливою, але здебільшого поступається власне освітнім факторам, таким як холистичний підхід до навчання дітей, рівень підготовки вчителя, а також особливості шкільного середовища. Також досвід роботи приватних шкіл Австралії підкреслює важливість аксіологічного аспекту в освітньому процесі. Це є особливо актуальним для сучасної української освіти, яка отримала певну спадщину, суттю якої є орієнтація переважно на отримання знань, тому ми маємо потребу в ціннісно-зорієнтованому освітньому процесі, визнаємо, що виховання в дітях загальних християнських цінностей під час отримання ними освіти має велике значення для становлення гідної громадянської свідомості та суспільної позиції, а приватні релігійні школи є однією з дієвих можливостей побудови такого освітнього простору.

Список використаної літератури:

1. Australian Bureau of Statistics. URL: <https://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/mf/4221.0> (дата звернення: 18.06.2020).
2. Association of Independent Schools of Queensland, *1999 Parent Survey: Why Parents Choose Independent Schools*. Spring Hill, Qld: AISQ, 2000.
3. Potts A. Public and private schooling in Australia – Historical and contemporary considerations. The Institute of Historical Research (IHR), School of Advanced Study, University of London, 18 July 2000.
4. Barcan A. The New Middle Class and Education. *School Choice: How Parents Negotiate the New School Market in Australia, in Policy*. 2010. Vol. 26(1). P. 45–52.

5. Paul, R. Ethics without indoctrination. *Educational Leadership*. 1988, Vol. 45(8). P. 10–19.
6. Євченко І.М., Маслюк А.М. Вплив християнських цінностей на особистісний розвиток підлітків. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2017. Том. VI. Психологія обдарованості. Вип. 13. С. 50.
7. Бриндза В. Як відмовитися від пострадянських цінностей у сучасній школі. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/01/18/228507/> (дата звернення: 01.07.2020).

Shevchuk A. Peculiarities of creation of religious private schools in Australia within the second half of the XXth century

In this article, the historic review of becoming and development of Australian religious schools was made, peculiarities of their creation and financing were analyzed, key factors that fostered the growth of private establishments of such kind for that period of time were found. The importance was highlighted in terms of state regulation and its role in creating necessary conditions for opening and functioning private schools and also implantation of system of financing non-state establishments that had a positive influence on the activity of schools that were founded by religious organizations.

There were indicated basic reasons of interest of parents in existing of private schools that consist in not only religious belonging, but also in such educational factors as individual approach towards pupils, that helps them to find and develop their personal potential, importance of professional qualities of a teacher and specificity of school environment. There was noted a significant role of establishments of such kinds in meeting expectations and needs of parents that consist in using holistic principle in upbringing children, creating conditions for harmonic development and instilling values. The importance of applying axiological approach in educational activity and relevance of value-oriented studying in upbringing children for society are emphasized. It is noted about negative consequences of refusal from the axiological principle of studying in schools of Australia that had essence in providing education that is independent from values. It is proved that instilling generally acknowledged values in children during their educational process has significant meaning for the formation of their national consciousness and social position, and private religious schools are one of the most effective ways of building such educational environments. It is highlighted that upbringing of values is the matter of national responsibility, which simultaneously consists of family, school and society in general; and each country needs certain selection and cultivation of basic values for continuing its survival and development.

The situation of private schools of Australia and the condition of private education in Ukraine were compared by the author of the article. It was proved that the experience of private Australian schools can be valuable for the development of non-state educational sector of Ukraine in modern conditions of the stage of reforming and looking for the forms and methods that will meet the state of the society, its challenges and needs.

Key words: *Australia, private schools, religious schools, financing of religious schools, moral values, holistic approach, axiological aspect.*